

บทที่ 7

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ในบทนี้เป็นการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณจากแบบสอบถาม ข้อมูลเชิงคุณภาพจากแบบสัมภาษณ์เชิงลึกและข้อมูลจากแบบคำถามในการสนทนากลุ่ม ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

7.1. ข้อมูลเชิงปริมาณจากแบบสอบถาม (Questionnaire)

เป็นการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลและการแปลความผลที่ได้รับจากผู้ให้ข้อมูลหลักที่ตอบแบบสอบถาม เพื่อมุ่งศึกษาระดับการปฏิบัติตามบทบาทเสาหาบียาคของสตรีไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยในปัจจุบัน ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยในข้อที่ 2 โดยใช้สถิติค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Arithmetic Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และนำเสนอในรูปของตารางประกอบความเรียงดังนี้

7.1.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตารางที่ 1 จำนวนและค่าร้อยละเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
1. จังหวัด		
ปัตตานี	24	26.67
ยะลา	17	18.89
นราธิวาส	49	54.44
รวม	90	100.00
2. อายุ		
น้อยกว่า 30 ปี	4	4.44
31-40 ปี	22	24.44
41-50 ปี	39	43.34
51-60 ปี	21	23.34
มากกว่า 60 ปี	4	4.44
รวม	90	100.00

ตารางที่ 1 (ต่อ)

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
3. วุฒิการศึกษาด้านสามัญ		
ต่ำกว่าระดับปริญญาตรี	40	44.44
ระดับปริญญาตรี	39	43.33
ระดับปริญญาโท	11	12.23
ระดับปริญญาเอก	0	0
รวม	90	100.00
4. วุฒิการศึกษาด้านศาสนา		
ไม่ได้เรียน	15	16.67
ระดับอิมติคาลัยส์	15	16.67
ระดับมุดะวัตติเกาะห์ส์	14	15.55
ระดับชานะวียะส์	32	35.56
ระดับปริญญาตรี	14	15.55
ระดับสูงกว่าปริญญาตรี	0	0
รวม	90	100.00
5. การดำรงตำแหน่งปัจจุบันในองค์กรสตรี		
ประธาน	5	5.56
รองประธาน	11	12.22
กรรมการ	74	82.22
อื่นๆ	0	0
รวม	90	100.00
6. ประสบการณ์การทำงานในองค์กรสตรี		
น้อยกว่า 5 ปี	34	37.78
5-10 ปี	45	50.00
10-15 ปี	5	5.56
15-20 ปี	3	3.33
มากกว่า 20 ปี	3	3.33
รวม	90	100.00

จากตารางที่ 1 พบว่าจำนวนประชากรผู้ตอบแบบสอบถามในการวิจัยในครั้งนี้ มีทั้งหมด 90 คน ซึ่งส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในจังหวัดนครราชสีมาจำนวน 49 คน คิดเป็นร้อยละ 54.44 รองลงมาจังหวัดปัตตานีจำนวน 24 คน คิดเป็นร้อยละ 26.67 และจังหวัดยะลาตามลำดับจำนวน 17 คน คิดเป็นร้อยละ 18.89 ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 41- 50 ปี จำนวน 39 คน รองลงมาคือ อายุระหว่าง 31- 40 ปี จำนวน 22 คน และอายุระหว่าง 51- 60 ปี จำนวน 21 คน ส่วนอายุที่ต่ำกว่า 30 ปี และ 60 ปีขึ้นไปมีจำนวนเท่ากัน คือกลุ่มละ 4 คน คิดเป็นร้อยละ 43.34, 24.44, 23.34 และ 4.44 ตามลำดับ

สำหรับวุฒิการศึกษาของผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีวุฒิการศึกษาด้านสามัญต่ำกว่าระดับปริญญาตรีจำนวน 40 คน รองลงมาคือระดับปริญญาตรี จำนวน 39 คน ระดับปริญญาโทจำนวน 11 คน และไม่มีในระดับปริญญาเอก คิดเป็นร้อยละ 44.44, 43.33 และ 12.23 ตามลำดับ ส่วนวุฒิการศึกษาด้านศาสนาผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับชั้นชานะวีเยส จำนวน 32 คน คิดเป็นร้อยละ 35.56 รองลงมาคือ ไม่ได้เรียนและระดับชั้นอิตคาอียะฮ์มีจำนวนเท่ากันคือกลุ่มละ 15 คน คิดเป็นร้อยละ 16.67 ระดับชั้นมตะวัสติเกาะฮ์และปริญญาตรีมีจำนวนเท่ากันคือกลุ่มละ 14 คน คิดเป็นร้อยละ 15.55 ไม่มีผู้ที่มีวุฒิการศึกษาด้านศาสนาสูงกว่าปริญญาตรี

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ดำรงตำแหน่งเป็นกรรมการในองค์กร มีจำนวน 74 คน คิดเป็นร้อยละ 82.22 รองลงมาคือ เป็นรองประธาน มีจำนวน 11 คน คิดเป็นร้อยละ 12.22 และดำรงตำแหน่งเป็นประธานในองค์กร จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 5.56 สำหรับประสบการณ์การทำงานในองค์กรมุสลิม ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีประสบการณ์ระหว่าง 5 – 10 ปี จำนวน 45 คน รองลงมาคือ น้อยกว่า 5 ปี จำนวน 34 คน ระหว่าง 10 – 15 ปี จำนวน 5 คน ระหว่าง 15 – 20 ปีและมากกว่า 20 ปี มีจำนวนเท่ากัน คือกลุ่มละ 3 คน คิดเป็นร้อยละ 50.00, 37.78, 5.56 และ 3.33 ตามลำดับ

7.1.2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

1) การวิเคราะห์ข้อมูลโดยภาพรวม

ระดับการปฏิบัติตามบทบาทเสาหาบียาตของสตรีไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยในปัจจุบัน ทั้ง 4 ด้านคือ ด้านสังคมและวัฒนธรรม ด้านเศรษฐกิจ ด้านการศึกษาและด้านการเมือง ดังปรากฏในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ยเลขคณิต (μ) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของระดับการปฏิบัติตาม บทบาทเสาะหาบียาตของสตรีไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย ในปัจจุบัน จำแนกเป็นรายด้านและภาพรวม

บทบาท	ค่าเฉลี่ยเลขคณิต (μ)	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน (S.D.)	ระดับ
ด้านสังคมและวัฒนธรรม	3.44	.91	ปานกลาง
ด้านเศรษฐกิจ	3.44	.92	ปานกลาง
ด้านการศึกษา	3.31	.89	ปานกลาง
ด้านการเมือง	3.29	.78	ปานกลาง
ภาพรวมทั้ง 4 ด้าน	3.37	.88	ปานกลาง

จากตารางที่ 2 พบว่าโดยภาพรวมแล้วสตรีไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยได้ปฏิบัติตามบทบาทเสาะหาบียาต ทั้ง 4 ด้านอยู่ในระดับปานกลาง ($\mu = 3.37$, S.D. = .88) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ทุกด้านของบทบาทอยู่ในระดับปานกลาง โดยบทบาทด้านสังคมและวัฒนธรรม และบทบาทด้านเศรษฐกิจมีระดับสูงสุดเท่ากันคือ ค่า $\mu = 3.44$ และ S.D. = .91 และ .92 ตามลำดับ รองลงมาคือบทบาทด้านการศึกษา ($\mu = 3.31$, S.D. = .89) และตามด้วยบทบาทด้านการเมือง ($\mu = 3.29$, S.D. = .78)

2) การวิเคราะห์ข้อมูลรายละเอียดในแต่ละด้าน

ก. บทบาทในด้านสังคมและวัฒนธรรม

ระดับการปฏิบัติตามเสาะหาบียาตของสตรีไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยในบทบาทด้านสังคมและวัฒนธรรม ดังปรากฏในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ยเลขคณิต (μ) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของระดับการปฏิบัติตามเสาะหาบียาตของสตรีไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย ในบทบาทด้านสังคมและวัฒนธรรม

บทบาทในด้านสังคมและวัฒนธรรม	ค่าเฉลี่ย (μ)	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน (S.D.)	ระดับ
1. พื้นฟูสุนนะฮ์ของท่านนบีมุหัมมัด ﷺ	3.68	.90	มาก

ตารางที่ 3 (ต่อ)

บทบาทในด้านสังคมและวัฒนธรรม	ค่าเฉลี่ย (μ)	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน (S.D.)	ระดับ
2. เจริญและปกป้องเกียรติและศักดิ์ศรีของท่านนบี มุหัมมัด ﷺ	3.86	.93	มาก
3. คอะวะฮ์หรือเผยแพร่ศาสนาอิสลามแก่สังคม	3.42	.98	ปานกลาง
4. ช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสทางสังคม	3.44	.90	ปานกลาง
5. บริจาคทานให้แก่ผู้ขัดสน	3.51	.86	มาก
6. ช่วยเหลือหรือเลี้ยงดูเด็กกำพร้า	3.40	.87	ปานกลาง
7. บริการสาธารณสุขแก่สังคม	3.11	.89	ปานกลาง
8. ยับยั้งและห้ามปรามสิ่งที่ไม่ถูกต้องในสังคม	3.22	.96	ปานกลาง
9. ฟื้นฟูกิจกรรมมัสยิด (عمارة مسجد)	3.01	.92	ปานกลาง
10. ส่งเสริมและสนับสนุนการละหมาดญะมาอะฮ์ 5 เวลาที่มีสยิด	3.28	.99	ปานกลาง
11. ร่วมรับฟังคุฏบะฮ์และละหมาดวันศุกร์ที่มีสยิด	1.44	.78	น้อย
12. ร่วมละหมาดตะรอวีหฺ (تراويح) ในคืนเดือน รอมฎอนที่มีสยิด	4.11	.80	มาก
13. ฟื้นฟูกิจกรรมอดิคาฟ (اعتكاف) ในมัสยิดในช่วง 10 วันสุดท้ายของเดือนรอมฎอน	3.56	1.04	มาก
14. ร่วมละหมาดสุนัตจันทร์คราสหรือสุริยคราสที่มีสยิด	2.16	.79	น้อย
15. มีส่วนร่วมในการเลือกคู่ครองของตนเอง	3.72	.84	มาก
16. มีส่วนร่วมในการเลือกคู่ครองของบุคคลใน ครอบครัว	3.49	.89	ปานกลาง
17. มีการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการแต่งงานง่าย ขึ้น	3.40	.83	ปานกลาง
18. ช่วยเหลือและเข้าร่วมงานวะลีมะฮ์ (งานมงคล สมรส)	4.14	.82	มาก
19. ให้ความปรณินิบัติต่อสามี	3.80	.95	มาก
20. ให้ความอุปการะเลี้ยงดูบุพการี	3.87	1.03	มาก

ตารางที่ 3 (ต่อ)

บทบาทในด้านสังคมและวัฒนธรรม	ค่าเฉลี่ย (μ)	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน (S.D.)	ระดับ
21. ดูแลและทำงานบ้านทั้งหมด เช่น จัดทำอาหาร ซักเสื้อผ้า ทำความสะอาดบ้านและงานอื่นๆ ภายในบ้าน	4.27	.92	มาก
22. ให้การอบรมเลี้ยงดูลูกๆ	4.02	1.02	มาก
23. ส่งเสริมและสนับสนุนให้สตรีแต่งกายที่ปกปิดเอาเราะฮ์ สอดคล้องกับหลักการอิสลาม	3.80	.96	มาก
24. มีบทบาทในการเสริมความงามและใช้เครื่องประดับอย่างเหมาะสมโดยไม่ขัดกับหลักศาสนา	3.26	.95	ปานกลาง
25. ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการสันทนาการและการเล่นเพื่อความบันเทิงในโอกาสต่างๆ อย่างเหมาะสมและไม่ขัดกับหลักการศาสนา	3.11	.95	ปานกลาง
รวม	3.44	.91	ปานกลาง

จากตารางที่ 3 พบว่า สตรีไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยในปัจจุบันได้ปฏิบัติตามบทบาทของเสาหาบียาตในด้านสังคมและวัฒนธรรมโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\mu = 3.44$, S.D. = .91) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่สตรีไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้ปฏิบัติตามเสาหาบียาตในระดับมากที่สุดคือ บทบาทการดูแลและทำงานบ้าน ($\mu = 4.27$, S.D. = .92) รองลงมาคือ บทบาทในการช่วยเหลือและเข้าร่วมงานอะลิมะฮ์ ($\mu = 4.14$, S.D. = .82) และตามด้วยสตรีไทยมุสลิมมีบทบาทในการร่วมละหมาดตะรอวีหฺในคืนเดือนรอมฎอนที่มัสยิด ($\mu = 4.11$, S.D. = .80) ตามลำดับ ส่วนข้อที่มีระดับการปฏิบัติตามเสาหาบียาตน้อยที่สุดคือ สตรีไทยมุสลิมมีบทบาทในการร่วมรับฟังคุฏบะฮ์และละหมาดวันศุกร์ที่มัสยิด ($\mu = 1.44$, S.D. = .78) รองลงมาคือ สตรีไทยมุสลิมมีส่วนร่วมในการละหมาดสุนัตจันทร์คราสหรือสุริยคราสที่มัสยิดเมื่อเกิดเหตุการณ์จันทร์คราสหรือสุริยคราสขึ้น ($\mu = 2.16$, S.D. = .79) และตามด้วยบทบาทในการฟื้นฟูกิจกรรมมัสยิด ($\mu = 3.01$, S.D. = .92)

ข. บทบาทในด้านเศรษฐกิจ

ระดับการปฏิบัติตามเสาะหาบียาตของสตรีไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยในบทบาทด้านเศรษฐกิจ ดังปรากฏในตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ค่าเฉลี่ยเลขคณิต (μ) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของระดับการปฏิบัติตามเสาะหาบียาตของสตรีไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย ในบทบาทด้านเศรษฐกิจ

บทบาทในด้านเศรษฐกิจ	ค่าเฉลี่ย (μ)	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน (S.D.)	ระดับ
1. เป็นผู้กำหนดในเรื่องค่าสินสอด (มะฮัร) ของตนเองและครอบครัว	3.61	.83	มาก
2. เรียกร้องสิทธิของพวกนางในคำมุดอะฮ์ (ทรัพย์สินที่สามีจะต้องมอบให้แก่ภรรยาอันเนื่องจากการหย่าเมื่อถูกหย่า)	3.07	.87	ปานกลาง
3. เรียกร้องสิทธิในปัจจัยยังชีพเมื่อถูกละเลย	3.06	.89	ปานกลาง
4. เรียกร้องสิทธิของพวกนางในเรื่องทรัพย์สินมรดก	3.11	.83	ปานกลาง
5. เรียกร้องสิทธิของพวกนางในค่าสินไหมทดแทนเมื่อถูกละเมิด	2.97	.84	ปานกลาง
6. ประกอบอาชีพหรือหารายได้เข้าครอบครัวเมื่อเกิดภาวะจำเป็น	4.11	.88	มาก
7. ประกอบอาชีพหรือหารายได้เข้าครอบครัวเพื่อเสริมให้ครอบครัวมีสภาพทางเศรษฐกิจที่ดียิ่งขึ้น	4.14	.89	มาก
8. ประกอบอาชีพเพื่อสนองตอบความจำเป็นทางสังคม เช่น เป็นแพทย์ พยาบาล ครู ฯลฯ ซึ่งเป็นอาชีพที่มีความจำเป็นทางสังคมที่จะต้องมีส่วนหนึ่งประกอบอาชีพนี้	3.78	1.00	มาก
9. มีบทบาทในอุตสาหกรรมครัวเรือน เช่น จัดทำขนมขาย การตัดเย็บเสื้อผ้า ฯลฯ	3.87	.95	มาก
10. มีบทบาทในด้านเกษตรกรรม เช่น การทำนา ทำสวน ฯลฯ	3.16	1.18	ปานกลาง

ตารางที่ 4 (ต่อ)

บทบาทในด้านเศรษฐกิจ	ค่าเฉลี่ย (μ)	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน (S.D.)	ระดับ
11. มีบทบาทในด้านการเลี้ยงสัตว์ เช่น การเลี้ยงวัว แพะ เป็ด ไก่ ฯลฯ	2.84	.97	ปานกลาง
12. มีบทบาทในงานด้านธุรกิจและการค้าขาย	3.58	.91	มาก
รวม	3.44	.92	ปานกลาง

จากตารางที่ 4 พบว่า สตรีไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยในปัจจุบันได้ปฏิบัติตามบทบาทของเสาหาบียาตในด้านเศรษฐกิจโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\mu = 3.44$, S.D. = .92) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่สตรีไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้ปฏิบัติตามเสาหาบียาตในระดับมากที่สุดคือ บทบาทในการประกอบอาชีพหรือหารายได้เข้าครอบครัวเพื่อเสริมให้ครอบครัวมีสภาพทางเศรษฐกิจที่ดียิ่งขึ้น ($\mu = 4.14$, S.D. = .89) รองลงมาคือ บทบาทในการประกอบอาชีพหรือหารายได้เข้าครอบครัวเมื่อเกิดภาวะจำเป็น ($\mu = 4.11$, S.D. = .88) และตามด้วยบทบาทในอุตสาหกรรมครัวเรือน ($\mu = 3.87$, S.D. = .95) ตามลำดับ ส่วนข้อที่มีระดับการปฏิบัติตามเสาหาบียาตน้อยที่สุดคือ การมีบทบาทในด้านการปศุสัตว์ ($\mu = 2.84$, S.D. = .97) รองลงมาคือ บทบาทในการเรียกร้องสิทธิของพวกนางในค่าสินไหมทดแทนเมื่อถูกละเมิด ($\mu = 2.97$, S.D. = .84) และตามด้วยบทบาทในการเรียกร้องสิทธิในปัจจุบันยังชีพเมื่อถูกละเลย ($\mu = 3.06$, S.D. = .89)

ค. บทบาทในด้านการศึกษา

ระดับการปฏิบัติตามเสาหาบียาตของสตรีไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยในบทบาทด้านการศึกษา ดังปรากฏในตารางที่ 5

ตารางที่ 5 ค่าเฉลี่ยเลขคณิต (μ) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของระดับการปฏิบัติตามเสาหาบียาตของสตรีไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย ในบทบาทด้านการศึกษา

บทบาทในด้านการศึกษา	ค่าเฉลี่ย (μ)	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน (S.D.)	ระดับ
1. การสร้างความตระหนักและให้ความสำคัญในด้านการศึกษา	3.89	.77	มาก

ตารางที่ 5 (ต่อ)

บทบาทในด้านการศึกษา	ค่าเฉลี่ย (μ)	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน (S.D.)	ระดับ
2. มีความกระตือรือร้นในการแสวงหาความรู้ในด้าน ศาสนา (فرض عين)	3.59	.92	มาก
3. มีความกระตือรือร้นในการแสวงหาความรู้ในด้าน สามัญหรือสายอาชีวะ (فرض كفاية)	3.67	.69	มาก
4. สอนหรือสนับสนุนให้มีการสอนอัลกุรอานใน หมู่บ้าน	3.59	.82	มาก
5. ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการท่องจำอัลกุรอาน	3.02	1.14	ปานกลาง
6. มีการสอนหุกุม (บทบัญญัติ) ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับ สตรีโดยเฉพาะ	3.13	.90	ปานกลาง
7. มีบทบาทในฐานะผู้บริหารสถานศึกษา	2.66	.89	ปานกลาง
8. มีบทบาทในฐานะผู้สอนในสถานศึกษา	3.61	.92	มาก
9. มีบทบาทในฐานะผู้เรียนในสถานศึกษา	3.51	.93	มาก
10. ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดให้มีการศึกษาศาสนา ในหมู่บ้าน	3.17	.85	ปานกลาง
11. เป็นที่อ้างอิงในเรื่องศาสนาของประชาชนใน หมู่บ้าน	2.62	.93	ปานกลาง
12. ส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาของบุคคลใน ครอบครัว	3.70	.95	มาก
รวม	3.31	.89	ปานกลาง

จากตารางที่ 5 พบว่า สตรีไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยในปัจจุบันได้ปฏิบัติตามบทบาทของเสาหาบียาตในด้านการศึกษาโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\mu = 3.31$, S.D. = .89) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่สตรีไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้ปฏิบัติตามเสาหาบียาตในระดับมากที่สุดคือ บทบาทในการสร้างความตระหนักและให้ความสำคัญในด้านการศึกษา ($\mu = 3.89$, S.D. = .77) รองลงมาคือ บทบาทในการส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาของบุคคลในครอบครัว ($\mu = 3.70$, S.D. = .95) และตามด้วยความกระตือรือร้นในการแสวงหาความรู้ในด้านสามัญหรือสายอาชีวะ ($\mu = 3.67$, S.D. = .69) ตามลำดับ

ส่วนข้อที่มีระดับการปฏิบัติตามเสาะหาบียาตน้อยที่สุดคือ บทบาทในการเป็นที่อ้างอิงในเรื่องศาสนาของประชาชนในหมู่บ้าน ($\mu = 2.62$, S.D. = .93) รองลงมาคือ บทบาทในฐานะผู้บริหารสถานศึกษา ($\mu = 2.66$, S.D. = .89) และตามด้วยบทบาทในการส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการท่องจำอัลกุรอาน ($\mu = 3.02$, S.D. = 1.14)

ง. บทบาทในด้านการเมือง

ระดับการปฏิบัติตามเสาะหาบียาตของสตรีไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยในบทบาทด้านการเมือง ดังปรากฏในตารางที่ 6

ตารางที่ 6 ค่าเฉลี่ยเลขคณิต (μ) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของระดับการปฏิบัติตามเสาะหาบียาตของสตรีไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย ในบทบาทด้านการเมือง

บทบาทในด้านการเมือง	ค่าเฉลี่ย (μ)	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน (S.D.)	ระดับ
1. การสร้างความสำนึกในการเมืองการปกครอง	2.89	.84	ปานกลาง
2. การใช้สิทธิในการเลือกตั้งทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ	3.81	.95	มาก
3. มีส่วนร่วมในการเสนอแนะนโยบายสาธารณะของท้องถิ่น	2.89	.74	ปานกลาง
4. ให้คำแนะนำหรือเสนอความเห็นทางการเมืองต่อผู้นำ	2.73	.86	ปานกลาง
5. มีบทบาทในการรณรงค์และเชื้อฟังกต่อผู้นำ	3.44	.67	ปานกลาง
6. ปกป้องอุดมการณ์ศาสนาเมื่อถูกคุกคาม	3.52	.80	มาก
7. มีส่วนร่วมในการสร้างสันติภาพในสังคม	3.18	.55	ปานกลาง
8. ปกป้องผลประโยชน์ของสังคมและประเทศชาติ	3.33	.76	ปานกลาง
9. สนับสนุนให้มีการรวมตัวกันเป็นกลุ่มองค์กรของสตรี	3.79	.87	มาก
รวม	3.29	.78	ปานกลาง

จากตารางที่ 6 พบว่า สตรีไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยในปัจจุบันได้ปฏิบัติตามบทบาทของเสาะหาบียาตในด้านการเมืองโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\mu = 3.29$, S.D. = .78) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่สตรีไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดน

ภาคใต้ได้ปฏิบัติตามเสาะหาบียาตในบทบาททางการเมืองอยู่ในระดับมากที่สุดคือ การใช้สิทธิในการเลือกตั้งทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ ($\mu = 3.81$, S.D. = .95) รองลงมาคือ บทบาทในการสนับสนุนให้มีการรวมตัวกันเป็นกลุ่มองค์กรของสตรีมุสลิม ($\mu = 3.79$, S.D. = .87) และตามด้วยบทบาทในการปกป้องอุดมการณ์ศาสนาเมื่อถูกคุกคาม ($\mu = 3.52$, S.D. = .80) ตามลำดับ ส่วนข้อที่มีระดับการปฏิบัติตามเสาะหาบียาตน้อยที่สุดคือ บทบาทในการให้คำแนะนำหรือเสนอความเห็นทางการเมืองต่อผู้นำ ($\mu = 2.73$, S.D. = .86) รองลงมาคือ บทบาทในการสร้างความสำนึกในการเมืองการปกครอง และบทบาทในการมีส่วนร่วมในการเสนอนโยบายสาธารณะของท้องถิ่นซึ่งมีค่าเฉลี่ยเลขคณิตเท่ากัน ($\mu = 2.89$, S.D. = .84 และ .74 ตามลำดับ)

7.2 ข้อมูลเชิงคุณภาพจากแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

7.2.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์เชิงลึก

เป็นการนำเสนอผลการวิเคราะห์และตั้งวิเคราะห์ข้อมูลจากการตอบแบบสัมภาษณ์เชิงลึกของผู้ทรงคุณวุฒิโดยใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) ซึ่งแบบสัมภาษณ์มี 3 ข้อ ดังนี้ คือ

1. ท่านเห็นด้วยหรือไม่กับการวิเคราะห์ระดับการปฏิบัติตามบทบาทเสาะหาบียาตทั้ง 4 ด้านของสตรีไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้
2. ท่านคิดว่าเหตุใดสตรีไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยไม่ได้แสดงบทบาทที่ควรจะเป็นเหมือนกับบรรดาเสาะหาบียาต
3. ท่านมีข้อเสนอแนะอย่างไรบ้างที่จะพัฒนาบทบาทต่างๆ ของสตรีไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยให้สอดคล้องกับบทบาทของเสาะหาบียาต

ผลการวิเคราะห์นำเสนอในรูปของตารางประกอบความเรียงดังนี้

7.2.2 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

จำนวนและตำแหน่งผู้ทรงคุณวุฒิที่ตอบแบบสัมภาษณ์เชิงลึก ดังปรากฏในตารางที่ 7

ตารางที่ 7 จำนวนผู้ทรงคุณวุฒิผู้ตอบแบบสัมภาษณ์เชิงลึก

ตำแหน่ง	จำนวน (คน)	ร้อยละ
คาโต๊ะยุติธรรม	3	37.5
ประธานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด	1	12.5
รองประธานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด	2	25

ตารางที่ 7 (ต่อ)

ตำแหน่ง	จำนวน	ร้อยละ
สมาชิกวุฒิสภา	1	12.5
อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร	1	12.5
รวม	8	100

จากตารางที่ 7 พบว่าผู้ทรงคุณวุฒิที่ตอบแบบสัมภาษณ์เชิงลึกมีจำนวน 8 คน ประกอบด้วยบุคคลจากสถาบันยุติธรรมคือ คาโต๊ะยุติธรรมจำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 37.5 จากสถาบันองค์กรศาสนา คือ ประชานและรองประธานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 37.5 และจากสถาบันการเมืองระดับชาติคือ สมาชิกวุฒิสภา จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 12.5 และอดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 12.5

7.1.3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์เชิงลึกจำนวน 3 ข้อดังนี้

ข้อที่ 1. ท่านเห็นด้วยหรือไม่กับผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณระดับการปฏิบัติตามบทบาทเสาะหาบียาตทั้ง 4 ด้านของสตรีไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ผู้ทรงคุณวุฒิที่ตอบแบบสัมภาษณ์เชิงลึกมีความเห็นในประเด็นดังกล่าวนี้ดังปรากฏในตารางที่ 8

ตารางที่ 8 ความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิต่อผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณเกี่ยวกับระดับการปฏิบัติตามบทบาทเสาะหาบียาตทั้ง 4 ด้านของสตรีไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย

บทบาท	ค่าเฉลี่ยเลขคณิต	ระดับ	ความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ		คิดเป็นร้อยละ
			เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย	
ด้านสังคมและวัฒนธรรม	3.44	ปานกลาง	6	2	75 : 25
ด้านเศรษฐกิจ	3.44	ปานกลาง	8	0	100 : 0
ด้านการศึกษา	3.31	ปานกลาง	8	0	100 : 0
ด้านการเมือง	3.29	ปานกลาง	6	2	75 : 25

จากตารางที่ 8 พบว่า ผู้ทรงคุณวุฒิที่ตอบแบบสัมภาษณ์เชิงลึกส่วนใหญ่เห็นด้วยกับผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณจากผู้ให้ข้อมูลหลักถึงระดับการปฏิบัติตามเสาะหาบียาตในบทบาทต่างๆ

ของสตรีไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ทั้ง 4 ด้าน เมื่อพิจารณาในแต่ละด้านพบว่า ผู้ทรงคุณวุฒิที่ตอบแบบสัมภาษณ์เชิงลึกทั้งหมดเห็นพ้องต้องกันเฉพาะในผลการวิเคราะห์ใน บทบาทด้านเศรษฐกิจและด้านการศึกษาเท่านั้น ส่วนผลการวิเคราะห์ในบทบาทด้านสังคมและ วัฒนธรรมนั้น มีผู้ทรงคุณวุฒิที่ตอบแบบสัมภาษณ์เชิงลึกเห็นด้วยจำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 75 และไม่เห็นด้วยจำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 25 สำหรับ 2 คน ที่ไม่เห็นด้วยนั้นจากการสัมภาษณ์ พบว่าคนหนึ่งเห็นว่าน่าจะมีระดับที่สูงกว่านี้ ในขณะที่อีกคนหนึ่งเห็นว่าน่าจะมีระดับที่ต่ำกว่านี้ สำหรับผลการวิเคราะห์ในบทบาทด้านการเมือง มีผู้ทรงคุณวุฒิที่ตอบแบบสัมภาษณ์เชิงลึกเห็นด้วย จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 75 และไม่เห็นด้วยจำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 25 จากการสัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิที่ไม่เห็นด้วยทั้ง 2 คนมีความเห็นว่า สตรีไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้อาจมีบทบาททางการเมืองอยู่ในระดับที่ต่ำกว่านี้

ข้อที่ 2. ท่านคิดว่าเหตุใดสตรีไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย ไม่ได้แสดงบทบาทที่ควรจะเป็นเหมือนกับบรรดาเศาะหาบียาต

ผู้ทรงคุณวุฒิที่ตอบแบบสัมภาษณ์เชิงลึกได้ให้ความเห็นในประเด็นดังกล่าวนี้ ดังปรากฏ ในตารางที่ 9

ตารางที่ 9 ความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ โดยเรียงตามลำดับความถี่เกี่ยวกับสาเหตุที่ทำให้สตรีไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย ไม่ได้แสดงบทบาทที่ควรจะเป็น เหมือนกับบรรดาเศาะหาบียาต

ความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ	ความถี่
สังคมมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยขาดองค์ความรู้เกี่ยวกับ บทบาทของเศาะหาบียาต	8
สตรีไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยยังขาดความรู้เกี่ยวกับ บทบาท สิทธิและหน้าที่ของตนเอง	7
สังคมมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้อย่างขาดองค์กรที่ส่งเสริมสนับสนุนบทบาท ของสตรีมุสลิมอย่างจริงจัง	7
อิทธิพลของสื่อโทรทัศน์ อินเทอร์เน็ต และสิ่งตีพิมพ์ส่งผลทำให้สตรีไทยมุสลิมในสาม จังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยมีบทบาทที่ผิดแผกจากบทบาทของเศาะหาบียาต	7
ผู้นำศาสนาของสังคมมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยยังไม่ให้ ความสำคัญต่อบทบาทสตรีมุสลิมเท่าที่ควร	6

ตารางที่ 9 (ต่อ)

ความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ	ความถี่
สตรีไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยถูกรุกรานโดยวัฒนธรรมประเพณีและค่านิยมภายนอกที่ไม่สอดคล้องกับอิสลาม	6
การศึกษาไม่ได้ส่งเสริมให้สตรีไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยมีบทบาทเหมือนกับบรรดาสะหะฮาบียาค	5
ผู้นำท้องถิ่น อบจ. อบต. กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ฯลฯ ในสังคมจังหวัดชายแดนภาคใต้ไม่มีความรู้เกี่ยวกับศาสนาและบทบาทของสะหะฮาบียาค	5
การศึกษาศาสนาของสังคมมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้เน้นหนักในเรื่ององค์ความรู้ แต่ขาดการตรึงบียะฮ์ และการนำมาปฏิบัติจริงในสังคมอย่างเป็นรูปธรรม	4
สังคมมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยมีทัศนคติที่เกี่ยวกับศาสนาที่คับแคบ ไม่ครอบคลุมวิถีชีวิตทั้งหมด	4
การศึกษาศาสนาของสังคมมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้รับการสืบทอดจากบรรพบุรุษที่เน้นหนักในเรื่องบทบัญญัติและพิธีกรรมทางศาสนา (อิบาดะฮ์) เท่านั้น โดยละเลยในเรื่องของสังคมและสตรี	3
การศึกษาศาสนาของสังคมมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้อยู่ภายใต้อิทธิพลของผู้ชาย ซึ่งได้จำกัดกรอบบทบาทของสตรีมุสลิมเฉพาะในเรื่องครอบครัวเท่านั้น	2
สังคมไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยมีวัฒนธรรมที่เชิงซ้ำต่อการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลง อีกทั้งยังเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาบทบาทของสตรีมุสลิมด้วย	2
ฐานะทางเศรษฐกิจที่อ่อนแอของสังคมมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยส่งผลทำให้สตรีมุสลิมไม่สามารถมีบทบาทเหมือนกับบรรดาสะหะฮาบียาค	2
สตรีไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ยังขาดการฝึกอบรมและบ่งเพาะในเรื่องศาสนาเท่าที่ควร	1
ความเข้าใจในเรื่องศาสนาของสังคมมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยได้รับอิทธิพลจากแนวคิดเซคคิวลาร์	1
สภาพสังคมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยไม่เอื้ออำนวยให้สตรีมุสลิมมีบทบาทเท่าเทียมกับบรรดาสะหะฮาบียาค	1
รัฐไทยยังไม่ได้สนับสนุนบทบาทของสตรีมุสลิมเท่าที่ควร	1

ตารางที่ 9 (ต่อ)

ความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ	ความถี่
สังคมมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยขาดตัวแทนทางการเมืองที่สามารถผลักดันให้สตรีมุสลิมมีบทบาทเหมือนบรรดาเศาะหาบียาต	1

จากตารางที่ 9 พบว่า ผู้ทรงคุณวุฒิที่ตอบแบบสัมภาษณ์เชิงลึกมีความคิดเห็นต่อสาเหตุที่ทำให้สตรีไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยไม่ได้แสดงบทบาทที่ควรจะเป็นเหมือนกับบรรดาเศาะหาบียาตในอดีตว่า สังคมมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยขาดองค์ความรู้เกี่ยวกับบทบาทของเศาะหาบียาต เป็นความเห็นที่มากที่สุด รองลงมาคือ สตรีไทยมุสลิมขาดความรู้เกี่ยวกับบทบาท สิทธิและหน้าที่ของตนเอง ขาดองค์กรที่ส่งเสริมสนับสนุนบทบาทของสตรีมุสลิมอย่างจริงจังและอิทธิพลของสื่อ นอกจากนี้ผู้นำศาสนาของสังคมมุสลิมยังไม่ให้ความสำคัญต่อบทบาทสตรีมุสลิมเท่าที่ควร และการถูกรุกรานโดยวัฒนธรรม ประเพณีและค่านิยมภายนอกที่ไม่สอดคล้องกับอิสลามก็เป็นอีกสาเหตุหนึ่งรองลงมาตามลำดับ

ข้อที่ 3. ท่านมีข้อเสนอแนะอย่างไรบ้างที่จะพัฒนาบทบาทต่างๆ ของสตรีไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยให้สอดคล้องกับบทบาทของเศาะหาบียาต

ผู้ทรงคุณวุฒิที่ตอบแบบสัมภาษณ์เชิงลึกได้ให้ความเห็นในประเด็นดังกล่าวนี้ ดังปรากฏในตารางที่ 10

ตารางที่ 10 ข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิเรียงตามลำดับความถี่ต่อการพัฒนาบทบาทของสตรีไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยให้สอดคล้องกับบทบาทของเศาะหาบียาต

ข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ	ความถี่
รณรงค์ให้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทของเศาะหาบียาตอย่างทั่วถึงทุกระดับของสังคม	8
สร้างความเข้าใจและความตระหนักแก่ผู้นำมุสลิมในทุกระดับชั้นในการส่งเสริมบทบาทของสตรีมุสลิม	8
จัดตั้งองค์กรที่ส่งเสริมและพัฒนาบทบาทของสตรีมุสลิมตามแบบฉบับของเศาะหาบียาตให้มากขึ้น	7
ส่งเสริมให้สตรีมุสลิมมีส่วนร่วมในองค์กรศาสนาและกิจกรรมของศาสนาอย่างกว้างขวางมากขึ้น	6

ตารางที่ 10 (ต่อ)

ข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ	ความถี่
ใช้สื่อกระแสหลักในการประชาสัมพันธ์กิจกรรมส่งเสริมบทบาทของสตรีมุสลิม	6
รณรงค์ให้ความรู้เกี่ยวกับบทบาท สิทธิและหน้าที่ของสตรีมุสลิมที่ถูกต้องอย่างครอบคลุมและสมบูรณ์	5
พัฒนาการศึกษาศาสนาให้ครอบคลุมทุกมิติของศาสนา รวมถึงองค์ความรู้เกี่ยวกับเสาหาบียาต	4
เพิ่มกิจกรรมเสริมหลักสูตรที่ส่งเสริมบทบาทของสตรีมุสลิมสู่บทบาทของเสาหาบียาตอย่างเต็มรูปแบบในโรงเรียน	4
ส่งเสริมองค์กรของสตรีมุสลิมที่มีอยู่แล้วในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ให้มีความเข้มแข็งมากขึ้น	4
สร้างแกนนำสตรีมุสลิมหรือนักกิจกรรมสตรีมุสลิมที่เข้าใจอิสลามอย่างครอบคลุมเพื่อเป็นแกนนำการเปลี่ยนแปลงเพิ่มมากขึ้น	4
จัดให้มีการศึกษาดูงานในสังคมที่ประสบความสำเร็จในการส่งเสริมบทบาทของสตรีมุสลิม	2
จัดตั้งชุมชนตัวอย่างที่ส่งเสริมสตรีมุสลิมให้มีบทบาทในสังคมอย่างสมบูรณ์	2
จัดตั้งสภาชุรออของสตรีมุสลิมเป็นการเฉพาะ	1
องค์กรศาสนาควรมีส่วนร่วมในการจัดการการศึกษา	1
เริ่มการส่งเสริมบทบาทสตรีมุสลิมในระดับครอบครัวเป็นอันดับแรกและขยายสู่ระดับสังคมอย่างกว้างขวางมากขึ้น	1

จากตารางที่ 10 พบว่าผู้ทรงคุณวุฒิที่ตอบแบบสัมภาษณ์เชิงลึกมีข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาบทบาทของสตรีไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยให้สอดคล้องกับบทบาทของเสาหาบียาตว่า การรณรงค์ให้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทของเสาหาบียาตอย่างทั่วถึงทุกระดับของสังคม พร้อมกับการสร้างความเข้าใจและความตระหนักแก่ผู้นำมุสลิมในทุกระดับชั้นในการส่งเสริมบทบาทของสตรีมุสลิม เป็นข้อเสนอแนะที่มีความถี่มากที่สุด รองลงมาคือ การจัดตั้งองค์กรที่ส่งเสริมและพัฒนาบทบาทของสตรีมุสลิมตามแบบฉบับของเสาหาบียาตให้มากขึ้น นอกจากนี้ส่งเสริมให้สตรีมุสลิมมีส่วนร่วมในองค์กรศาสนาและกิจกรรมของศาสนาอย่างกว้างขวางมากขึ้น อีกทั้งการใช้สื่อกระแสหลักในการประชาสัมพันธ์กิจกรรมส่งเสริมบทบาทของสตรีมุสลิมก็เป็นอีกข้อเสนอแนะหนึ่งที่รองลงมาตามลำดับ

7.3 ข้อมูลเชิงคุณภาพจากแบบคำถามในการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

7.3.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบคำถามในการสนทนากลุ่ม

จากการสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิที่มาจากนักวิชาการและตัวแทนจากองค์กรสตรีมุสลิมจำนวน 8 คน มีผลสรุปตามประเด็นแบบคำถามในการสนทนากลุ่มดังต่อไปนี้

ประเด็นที่ 1 ความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิต่อผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณเกี่ยวกับระดับการปฏิบัติตามบทบาทเสาหาบียาตของสตรีไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย ใน 4 ด้าน คือด้านสังคมและวัฒนธรรม ด้านเศรษฐกิจ ด้านการศึกษาและด้านการเมือง

ผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่เห็นว่า แม้ว่าผลการวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงปริมาณโดยรวมพบว่าสตรีไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยได้ปฏิบัติตามบทบาทเสาหาบียาตทั้ง 4 ด้าน คือด้านสังคมและวัฒนธรรม ด้านเศรษฐกิจ ด้านการศึกษาและด้านการเมืองอยู่ในระดับปานกลางกล่าวคือ ค่าเฉลี่ยเลขคณิตเท่ากับ 3.37 จากคะแนนเต็ม 5 นั่นถือได้ว่าเป็นสิ่งที่น่าพึงพอใจเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากว่าบริบทของสังคมมุสลิมในประเทศไทยเป็นเพียงแค่สังคมชนกลุ่มน้อยที่อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ไม่ใช่ประเทศอิสลาม แต่ผลการวิจัยได้ค่าเฉลี่ยมากกว่า 3.00 นั้นเป็นตัวเลขที่สูงพอสมควรและชี้ให้เห็นว่าศาสนาอิสลามยังคงมีอิทธิพลมั่นคงในสังคมมุสลิมโดยเฉพะอย่างยิ่งในกลุ่มของสตรีไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย

อย่างไรก็ตามเมื่อดูรายละเอียดในบทบาทแต่ละด้าน ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นว่า ทุกบทบาทของเสาหาบียาตที่ปรากฏในประวัติศาสตร์ไม่ได้หมายความว่าสตรีมุสลิมทุกคนจะต้องถือปฏิบัติหรือจะต้องแสดงบทบาทนั้นให้สูงขึ้นเสมอไป ทั้งนี้เพราะว่ายุคสมัยแตกต่างกันและบริบทความจำเป็นของสังคมหรือของแต่ละปัจเจกบุคคลไม่เหมือนกัน แต่อย่างไรก็ตามทุกบทบาทที่แสดงออกโดยเสาหาบียาตภายใต้การรับรู้ของท่านนบี ﷺ ถือว่าเป็นบทบาทที่สตรีมุสลิมทุกคนสามารถถือปฏิบัติได้อย่างไม่มีข้อสงสัย แต่อย่างไรก็ตามการนำบทบาทของเสาหาบียาตมาใช้กับสตรีไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้นั้น ผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่เห็นว่า จะต้องคำนึงถึงบริบทขององค์ความรู้และความพร้อมของสังคมเป็นสำคัญ องค์ความรู้เกี่ยวกับสตรีของแต่ละกลุ่มคนในสังคมมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีความแตกต่างกัน เช่น กลุ่มญะมาอะฮ์ดะลีซิมซึ่งได้รับอิทธิพลองค์ความรู้ในแนวมัซฮับหันบะลีลีย์ มีบริบทองค์ความรู้เกี่ยวกับสตรีที่แตกต่างกับกลุ่มคนอื่นๆ ในพื้นที่ที่มีบริบทองค์ความรู้ในแนวมัซฮับชะฟีอีฮ์ ดังนั้นการที่จะส่งเสริมให้สตรีมีบทบาทใดบทบาทหนึ่งให้มากขึ้นหรือน้อยลงจึงจำเป็นต้องศึกษาว่าสังคมมีบริบทองค์ความรู้ในบทบาทดังกล่าวนั้นอย่างไรและสังคมมีความพร้อมที่จะเปลี่ยนแปลงมากน้อยเพียงใด หากมีเช่นนั้นแล้วการพัฒนา

บทบาทของสตรีไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้แทนที่จะเป็นไปในเชิงบวกอย่างสร้างสรรค์ตามที่ควรจะเป็นกลับกลายเป็นการสร้างรอยร้าวและความแตกแยกในสังคมให้มากขึ้น

ประเด็นที่ 2 ความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิในประเด็นบทบาทของสตรีไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่จะต้องส่งเสริมให้มีการพัฒนาขึ้น

จากการสำรวจผลการวิจัยเชิงปริมาณอย่างละเอียดในบทบาทย่อยต่างๆ ในแต่ละด้าน ผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นว่า มีบางบทบาทที่มีผลการวิจัยในการปฏิบัติตามเสาหาบียาตอยู่ในระดับน้อยหรือระดับปานกลาง ซึ่งสมควรที่จะต้องส่งเสริมให้มีการพัฒนาให้สูงขึ้นดังต่อไปนี้

2.1 บทบาทในการร่วมรับฟังคุฏบะฮ์และละหมาดวันศุกร์ที่มีสติ

ผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่เห็นว่า สตรีไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้เข้าร่วมรับฟังคุฏบะฮ์และละหมาดวันศุกร์ที่มีสติอยู่ในระดับน้อย ($\mu = 1.44$) ซึ่งทำให้สตรีมุสลิมขาดโอกาสที่จะได้รับฟังคุฏบะฮ์หรือการเทศนาธรรมที่ดีๆ ในวันศุกร์ได้ ทั้งนี้เพื่อที่จะรับรู้ข่าวสารในรอบสัปดาห์ เพิ่มพูนความรู้หรือข้อคิดเตือนต่างๆ ที่จะช่วยจรด ใจจงใจพวกนางให้มีคุณธรรมสูงขึ้นได้ ทั้งนี้ที่ปรากฏหลักฐานอย่างชัดเจนว่า มีเสาหาบียาตในยุคสมัยของท่านนบี ﷺ เข้าร่วมรับฟังคุฏบะฮ์และละหมาดญุมฮ์อ์ในวันศุกร์ที่มีสติของท่านนบี ﷺ อย่างคับคั่ง

2.2 บทบาทในการส่งเสริมและสนับสนุนการละหมาดญุมฮ์อ์ 5 เวลาที่มีสติ

ผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่เห็นว่า สตรีมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีบทบาทในการส่งเสริมสนับสนุนและเข้าร่วมกิจกรรมละหมาดญุมฮ์อ์ 5 เวลาที่มีสติข้งน้อย ทั้งนี้ที่สังคมมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้เปิดโอกาสให้สตรีออกสู่สังคมภายนอกค่อนข้างมาก แต่กลับไม่ส่งเสริมให้สตรีเข้าร่วมกิจกรรมละหมาดญุมฮ์อ์ 5 เวลาที่มีสติเท่าที่ควร

เมื่อวิเคราะห์ถึงสาเหตุที่สังคมมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ไม่ส่งเสริมหรือสนับสนุนให้สตรีเข้าร่วมรับฟังคุฏบะฮ์วันศุกร์ ละหมาดญุมฮ์อ์ในวันศุกร์ และละหมาดญุมฮ์อ์ 5 เวลาที่มีสติเท่าที่ควร ผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นว่า น่าจะมาจากอิทธิพล 3 ประการ คือ 1) แนวคิดมัชฮับหั่นบะลีย์ 2) บริบททางสังคมในพื้นที่ที่ไม่ค่อยให้ความสำคัญกับการละหมาดญุมฮ์อ์ที่มีสติมากนัก ซึ่งไม่ใช่เฉพาะสตรีเท่านั้นแม้แต่ผู้ชายเองก็มีจำนวนน้อยที่ไปละหมาดญุมฮ์อ์ 5 เวลาที่มีสติ 3) ความเข้าใจผิดเกี่ยวกับหะดีษที่ไม่สนับสนุนให้สตรีไปละหมาดที่มีสติ

สำหรับสาเหตุที่มัชฮับหั่นบะลีย์ไม่ส่งเสริมให้สตรีออกจากบ้านไปละหมาดที่มีสติเพราะเกรงว่าจะเกิดฟิตนะฮ์แก่พวกนาง รวมถึงการละหมาดอีดด้วย เป็นที่น่าสังเกตว่า อิมาม อูษู หะนี ฟะฮ์เองไม่ค่อยเห็นด้วยที่จะอนุญาตให้สตรีออกไปละหมาดอีดต่างๆ ที่ยอมรับว่าในอดีตท่านนบี ﷺ

ได้อนุญาตให้บรรดาเศาะหาบียาตออกไปละหมาดวันอีด ดังที่ท่านได้กล่าวไว้ว่า “สตรีในอดีตนั้นเคยได้รับอนุญาตให้ออกไปละหมาดอีด แต่ในปัจจุบันนี้ข้าพเจ้าเองก็รู้สึกไม่ค่อยสบายใจ” (Ibn Hanbal, 2002: 153) ทั้งนี้เป็นเพราะว่าสตรีที่ออกไปละหมาดในบริบทแวดล้อมในสมัยของท่านอาจก่อให้เกิดฟิตนะฮ์ นักวิชาการส่วนใหญ่เห็นว่า บทบัญญัติเกี่ยวกับการออกจากบ้านของสตรีโดยทั่วไปขึ้นอยู่กับความเป็นไปได้ที่อาจเกิดฟิตนะฮ์ หากการออกจากบ้านของพวกนางเป็นเหตุให้เกิดความเสียหายก็สามารถที่จะห้ามไม่ให้พวกนางออกจากบ้านได้ แต่ถ้าหากไม่เกิดความเสียหายใดๆ ก็สามารถอนุญาตให้พวกนางออกจากบ้านได้ (Ibn Hanbal, 2002: 153) อิบน์ อัลญะฮัยษ ก่อว่าว่า สตรีสามารถออกไปละหมาดที่มีสยิดได้ตราบเท่าที่พวกนางคิดว่าไม่เกิดฟิตนะฮ์ หากคิดว่าจะเกิดฟิตนะฮ์พวกนางควรละหมาดที่บ้าน (Ibn al-Jawzi, 1989: 48) ซึ่งสอดคล้องกับคำพูดของท่านหญิงอาอีชะฮ์ที่ได้กล่าวไว้ว่า “หากท่านรَسُولُ اللَّهِ ﷺ เห็นพฤติกรรมของสตรีในวันนี้ ท่านจะต้องสั่งห้ามสตรีไม่ให้ออกไปยังมัสยิดอย่างแน่นอน ดังที่พวกบَنِ إِسْرَائِيلَ ได้สั่งห้ามบรรดาสตรีของพวกเขา” (Muslim : 445)

ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นว่า อิทธิพลของมัซฮับหันทันบะลียะฮ์ที่ไม่สนับสนุนสตรีไปละหมาดที่มีสยิดนั้นได้รับการสืบถอดมายังสังคมมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ผ่านกลุ่มญะมาอะฮ์ตัจลิหม ซึ่งเป็กลุ่มที่สมาชิกมีการละหมาดญะมาอะฮ์ที่มีสยิดมากที่สุด เมื่อกลุ่มนี้ไม่สนับสนุนสตรีออกไปละหมาดญะมาอะฮ์ที่มีสยิด ประกอบกับบริบทองค์ความรู้ของสังคมโดยรวมไม่ค่อยให้ความสำคัญกับการละหมาดญะมาอะฮ์ที่มีสยิด จึงทำให้สตรีมุสลิมออกไปละหมาดที่มีสยิดยี่งน้อยลง

สำหรับหะดีษที่มีอิทธิพลต่อการเข้าใจผิดว่าไม่สนับสนุนให้สตรีมุสลิมไปละหมาดที่มีสยิดนั้นมีหลายหะดีษ ตัวอย่างเช่น ท่านนบี ﷺ กล่าวไว้ความว่า

“มัสยิดที่ดีที่สุดสำหรับสตรีคือ ภายในบ้านของนาง” (Ibn Hanbal: 26542)¹

“การละหมาดที่ดีที่สุดสำหรับสตรีคือ การละหมาดภายในบ้านของนาง” (Ibn Hanbal: 26570)²

นางอุมม์ หุมัยด์ ภรรยาของอับี หุมัยด์ อัลสาดิฮียฺ ได้เข้าพบท่านนบี ﷺ พร้อมกับกล่าวว่า “โอ้ท่านรَسُولُ اللَّهِ ﷺ ดิฉันปรารถนาอย่างมากที่จะละหมาดกับท่าน ท่านนบี ﷺ ตอบว่า ดิฉันทราบดีว่าเธอชอบที่จะละหมาดกับฉัน แต่ว่าการที่เธอละหมาดในห้องนอนของเธอย่อมดีกว่าการละหมาดใน

¹ หุอัยบ์ อัลอิรนะวูต และคณะวินิจฉัยว่าเป็นหะดีษหะสัน โดยชะวะฮิด (حسن بشواهده) (Ibn Hanbal, 2001: 44/165)

² หุอัยบ์ อัลอิรนะวูต และคณะวินิจฉัยว่าเป็นหะดีษหะสัน โดยชะวะฮิด (حسن بشواهده) (Ibn Hanbal, 2001: 44/195)

ห้องอื่นๆ การที่เธอละหมาดในห้องอื่นๆ ย่อมดีกว่าการละหมาดที่อื่นๆในบ้านของเธอ การที่เธอละหมาดที่บ้านของเธอย่อมดีกว่าการละหมาดที่มัสยิดของกลุ่มชนของเธอ และการที่เธอละหมาดในมัสยิดของกลุ่มชนของเธอย่อมดีกว่าการละหมาดที่มัสยิดของนั้...” (Ibn Hanbal: 27090)¹

เมื่อวิเคราะห์ถึงสถานภาพของหะดีษดังกล่าวข้างต้นพบว่ามิมีสถานภาพอยู่ในระดับหะสัน ซึ่งความจริงแล้วไม่ได้ขัดแย้งกับหะดีษศออีห์อื่นๆ ที่อนุญาตหรือสนับสนุนให้สตรีไปละหมาดญะมาอะฮ์ที่มัสยิด² ปรากฏการณ์การละหมาดญะมาอะฮ์ที่มัสยิดของบรรดาเศาะหาบียาตในยุคสมัยของท่านนบี ﷺ เป็นที่ประจักษ์อย่างชัดเจนทั้งในตำราหะดีษที่ศออีห์ ตำราสีเราะฮ์และตำราฎออะบะกอด แต่อย่างไรก็ตามไม่มีอุละมาฮ์ (นักปราชญ์) ท่านใดที่วินิจฉัยว่าการละหมาดญะมาอะฮ์ที่มัสยิดเป็นสิ่งที่วาญิบหรือฟัรฎูสำหรับสตรี ในขณะที่หน้าที่หลักของพวกนางตามที่ปรากฏในหะดีษศออีห์ก็คือ การดูแลงานบ้าน เลี้ยงดูลูกๆ และปรนนิบัติต่อสามี (Bukhārī: 2554) เมื่อสตรีจะต้องเลือกกระทำระหว่างสองกิจกรรมในเวลาเดียวกันย่อมจะต้องเลือกกิจกรรมที่เป็นภารกิจหลักเป็นอันดับแรก การไปละหมาดที่มัสยิดซึ่งเป็นภารกิจเสริมนั้นจะกระทำได้ต่อเมื่อไม่กระทบหรือไม่ทำให้ภารกิจหลักบกพร่อง แต่มิได้หมายความว่า การไปละหมาดมัสยิดของสตรีมีความประเสริฐน้อยกว่าการละหมาดที่บ้าน หากการละหมาดที่มัสยิดมีคุณค่าหรือมีความประเสริฐน้อยกว่าการละหมาดที่บ้าน แสดงว่าการไปละหมาดที่มัสยิดของสตรีเป็นการกระทำที่นำมาซึ่งบาป เพราะว่าการเพิ่มการกระทำในสิ่งที่ทำให้ความประเสริฐหรือคุณค่าเดิมน้อยลงย่อมเป็นสิ่งที่ต้องห้าม กรณีนี้มีความแตกต่างกันกับการละทิ้งการกระทำที่เป็นสุนัตในละหมาด ซึ่งผู้กระทำเพียงแค่มิได้รับผลบุญแต่ไม่ได้รับบาป แตกต่างกับการเพิ่มการกระทำใดการกระทำหนึ่งในละหมาดที่ส่งผลกระทบต่อการละหมาด ด้วยการกระทำดังกล่าวนั้นทำให้ผลบุญส่วนหนึ่งสูญหายไปทั้งๆ ที่เขาควรจะได้รับผลบุญนั้นหากเขาไม่ได้กระทำการนั้น ดังนั้นการกระทำที่เพิ่มขึ้นที่ส่งผลทำให้ผลบุญส่วนหนึ่งสูญหายไปย่อมเป็นการกระทำที่ต้องห้าม (Abu Syuqqah, 1997: 42) หากการไปละหมาดที่มัสยิดของสตรีเป็นสิ่งต้องห้าม หรือเป็นสิ่งที่ไร้ประโยชน์ อีกทั้งยังส่งผลเชิงลบแก่พวกนาง เหตุใดท่านนบี ﷺ จึงไม่ห้ามบรรดาเศาะหาบียาตออกไปละหมาดที่มัสยิด แต่กลับสั่งบรรดาสามีหรือผู้ปกครองให้อนุญาตแก่บรรดาสตรีที่อยู่ภายใต้การปกครองของพวกเขาก็ไปละหมาดที่มัสยิดถึงแม้ว่าจะเป็นการละหมาดในเวลาค้ำคืนก็ตาม (Bukhārī: 899)

โดยสรุปแล้วควรส่งเสริมและสนับสนุนให้สตรีมุสลิมออกไปละหมาดที่มัสยิดตามแนวทางการปฏิบัติของบรรดาเศาะหาบียาต ยกเว้นในกรณีต่อไปนี้คือ

¹ ซูอัยบ์ อัลอันวูต และคณะวินิจฉัยว่าเป็นหะดีษหะสัน (Ibn Hanbal, 2001: 45/37)

² ดูรายละเอียดในหะดีษ Bukhārī: 899, 900 ; Muslim: 4/139-140.

- 1) ผู้ปกครองหรือสามีของพวกนางไม่อนุญาตให้นางออกจากบ้าน
- 2) พิณนะฮ์ที่อาจเกิดขึ้นต่อพวกนางหรือต่อผู้อื่นอันเนื่องจากการออกจากบ้านไปสู่มัสยิดของพวกนาง
- 3) ภารกิจหลักภายในบ้านรัดตัวพวกนางจนไม่สามารถปลีกตัวออกจากบ้าน แม้กระทั่งการไปละหมาดที่มัสยิด ซึ่งการออกจากบ้านของพวกนางอาจก่อให้เกิดความบกพร่องต่อหน้าที่หรืออาจสูญเสียงาน

การภักดีและเชื่อฟังต่อผู้ปกครองหรือสามีเป็นสิ่งทีวาญิบ แต่การออกไปละหมาดที่มัสยิดเป็นสิ่งมุบาห์สำหรับสตรี ดังนั้นเมื่อสองการกระทำที่มีความขัดแย้งกันระหว่างวาญิบ (ต้องกระทำ) กับมุบาห์ (กระทำได้) จะต้องเลือกสิ่งทีวาญิบมาก่อนเป็นอันดับแรก อย่างไรก็ตามแม้ว่าการอนุญาตให้สตรีออกนอกบ้านเป็นสิทธิโดยตรงของผู้ปกครองหรือสามีของพวกนาง แต่มีหะดีษศอฮีห์หลายบทที่ท่านนบี ﷺ ได้เข้าแทรกแซงสิทธินี้พร้อมกับกำชับให้บรรดาผู้ปกครองและสามีของพวกนางอนุญาตให้พวกนางออกไปละหมาดที่มัสยิดเมื่อพวกนางร้องขอ (Bukhārī: 899, 900, 5238; Muslim: 442, 4/136, 4/139) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการละหมาดที่มัสยิดของพวกนางมีคุณค่าสูงไม่น้อยกว่าการละหมาดที่มัสยิดของพวกบุรุษ

สำหรับในเรื่องพิณนะฮ์นั้น ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นว่า การที่สตรีออกไปละหมาดที่มัสยิดในสังคมมุสลิมสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ไม่ถือว่าเป็นพิณนะฮ์ เพราะว่าเป็นสังคมที่เปิดให้สตรีออกสู่สังคมภายนอกอยู่แล้ว ส่วนการผูกมัดกับภารกิจหลักภายในบ้านนั้น สตรีแต่ละคนมีระดับการผูกมัดที่แตกต่างกัน ซึ่งขึ้นอยู่กับสถานภาพและสภาพแวดล้อมของแต่ละคน บางคนอยู่ในสภาพที่ตึงเครียด ใกล้เคียงคลอดซึ่งไม่สามารถที่จะออกไปไหนได้ บางคนมีลูกเล็กที่จะต้องดูแลตลอด 24 ชั่วโมง และบางคนมีสามีที่ลี้มป่วยที่จะต้องดูแลอย่างใกล้ชิด ซึ่งไม่อาจปลีกตัวออกนอกบ้านได้แม้กระทั่งออกไปละหมาดที่มัสยิด ในขณะที่สตรีบางคนไม่มีภารกิจใดที่จะต้องรับผิดชอบภายในบ้าน หรือรับผิดชอบในระดับที่มีเวลาว่างพอที่จะออกนอกบ้านได้ จึงไม่มีเหตุอันใดที่จะมิให้พวกนางออกไปละหมาดที่มัสยิด เพราะการออกไปละหมาดที่มัสยิดของพวกนางย่อมส่งผลเชิงบวกต่อศาสนาและสังคมอย่างแน่นอน ยิ่งกว่านั้นหากพวกนางออกไปละหมาดที่มัสยิดที่มีกิจกรรมการเรียนการสอนศาสนาด้วยยิ่งสมควรส่งเสริมให้พวกนางออกไปเข้าร่วมเป็นอย่างยิ่ง

2.3 บทบาทในการคะอ์วะฮ์หรือเผยแพร่ศาสนาอิสลามแก่สังคม

ผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นว่า บทบาทของสตรีในการคะอ์วะฮ์หรือเผยแพร่ศาสนาอิสลามแก่สังคมจะต้องส่งเสริมให้สูงมากขึ้นเท่าที่สามารถที่จะกระทำได้ ถึงแม้ว่าผลการวิจัยอยู่ในระดับปานกลางแล้วก็ตาม ($\mu = 3.42$) ทั้งนี้เพราะว่ากิจกรรมการคะอ์วะฮ์ในหมู่สตรีนั้นมีความจำเป็นอย่างยิ่ง

ประกอบกับในสังคมปัจจุบันมีปัจจัยและสิ่งแวดล้อมต่างๆ มากมายที่ยั่วยุและทำทลายให้เยาวชนออกห่างจากอิสลาม ดังนั้นการตระอว้ะฮ์จึงจำเป็นต้องกระทำอย่างต่อเนื่องและมีความเข้มข้นมากขึ้น อีกทั้งจะต้องพัฒนาวิธีการตระอว้ะฮ์ให้สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมายและยุคสมัยตลอดเวลา

2.4 บทบาทในการเรียกร้องสิทธิของพวกนางในคำมุดอะฮ์เมื่อถูกหย่า

ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นว่า ข้อเท็จจริงในปัจจุบันสตรีมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ไม่ค่อยมีบทบาทนักในการเรียกร้องสิทธิในคำมุดอะฮ์ (ทรัพย์สินที่สามีจะต้องมอบให้แก่ภรรยาอันเนื่องจากการหย่า) เมื่อถูกหย่า ซึ่งจะเห็นได้ว่าคดีเกี่ยวกับสิทธิคำมุดอะฮ์ในศาลมีจำนวนน้อยมาก ทั้งๆ ที่การหย่าที่ไม่เป็นธรรมเกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีการรณรงค์ สนับสนุน และให้ความรู้แก่สตรีในกระบวนการเรียกร้องสิทธิคำมุดอะฮ์ของพวกนางให้มากขึ้น ทั้งนี้เพื่อเป็นหนทางหนึ่งในการลดการหย่าร้างที่ไม่เป็นธรรมที่เกิดขึ้นในสังคม

2.5 บทบาทในการเรียกร้องสิทธิในปัจจัยยังชีพ

นอกจากในเรื่องมุดอะฮ์แล้ว ผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นว่า ควรส่งเสริมให้สตรีมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีบทบาทในการเรียกร้องสิทธิในปัจจัยยังชีพให้มากขึ้นอีก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่สตรีที่ถูกหย่าพร้อมกับทิ้งภาระการเลี้ยงดูลูกๆ ให้กับนางโดยที่อดีตสามีปฏิเสธความรับผิดชอบใดๆ ทั้งสิ้น ซึ่งเกิดขึ้นเป็นจำนวนมากในสังคมปัจจุบัน โดยเฉพาะในกลุ่มชายที่มีภรรยาหลายคน การกระทำเช่นนี้นอกจากเป็นการกระทำที่เป็นอาชญากรรม (Zalim) ต่อสตรีแล้ว ยังเป็นการสร้างปัญหาต่อสังคมอีกด้วย ดังนั้นการส่งเสริมให้สตรีมุสลิมมีบทบาทในการเรียกร้องสิทธิในปัจจัยยังชีพให้มากขึ้นนอกจากเป็นการพิทักษ์รักษาสิทธิตามกฎหมายของพวกนางแล้ว ยังเป็นการแก้ปัญหาของสังคมอีกด้วย

2.6 เป็นที่อ้างอิงในเรื่องศาสนาของประชาชนในหมู่บ้าน

ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นว่า สังคมมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้จำเป็นต้องสนับสนุนส่งเสริมให้สตรีที่มีความรู้ ความสามารถในเรื่องศาสนาให้สูงขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้พวกนางสามารถมีบทบาทเป็นที่อ้างอิงเรื่องศาสนาของประชาชนในหมู่บ้านให้มากยิ่งขึ้น ซึ่งผลการวิจัยพบว่าสตรีมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีบทบาทเป็นที่อ้างอิงในเรื่องศาสนาของประชาชน ได้ค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับแค่ 2.62 จึงจำเป็นต้องหาแนวทางในการพัฒนาให้สูงขึ้นและเชื่อว่าระหว่างสตรีด้วยกันย่อมเข้าใจในบริบทองค์ความรู้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับสตรี โดยเฉพาะได้ดีกว่าผู้ชาย การส่งเสริมให้สตรีให้มีบทบาทในการเป็นที่อ้างอิงในเรื่องศาสนา นอกจากจะช่วยพัฒนาและขยายการศึกษาศาสนาของสตรีให้กว้างขวางมากขึ้นแล้ว ยังจะช่วยให้อิทธิพลแนวคิดชายเป็นใหญ่ในองค์ความรู้ศาสนาลดน้อยถอยลงอีกด้วย

ประเด็นที่ 3 ข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิในการพัฒนาบทบาทของสตรีไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยให้สอดคล้องกับบทบาทของสะหะฮาบียาต

ผลจากการสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิสามารถสรุปข้อเสนอแนะที่เป็นแนวทางและกลไกในการพัฒนาบทบาทของสตรีมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ให้สอดคล้องกับบทบาทของสะหะฮาบียาตดังต่อไปนี้

3.1 แนวทางการพัฒนาบทบาทของสตรีมุสลิม

3.1.1 เผยแผ่องค์ความรู้เกี่ยวกับสะหะฮาบียาต

ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นพ้องต้องกันว่า สังคมมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยในทุกระดับชั้นยังขาดองค์ความรู้เกี่ยวกับสะหะฮาบียาตเป็นอย่างมาก ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่สำคัญที่ทำให้สตรีมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ไม่ได้ปฏิบัติตามบทบาทของสะหะฮาบียาตตามที่ควรจะเป็น ความเห็นนี้สอดคล้องกับผลการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิอีกกลุ่มหนึ่งซึ่งมีความเห็นมากที่สุดว่า สาเหตุที่ทำให้สตรีไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ไม่ได้แสดงบทบาทที่ควรจะเป็นเหมือนกับบรรดาสะหะฮาบียาตในอดีตอันเนื่องจากขาดองค์ความรู้เกี่ยวกับบทบาทของสะหะฮาบียาต ดังนั้นจึงจำเป็นที่จะต้องรณรงค์ เผยแผ่องค์ความรู้เกี่ยวกับสะหะฮาบียาตในทุกมิติผ่านกระบวนการศึกษาทั้งที่เป็นการศึกษาในระบบและนอกระบบทุกรูปแบบ อีกทั้งควรบรรจุเนื้อหาเกี่ยวกับสะหะฮาบียาตในหลักสูตรการศึกษาอิสลามในทุกระดับชั้น ซึ่งสอดคล้องกับผลการสัมภาษณ์เชิงลึกของผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งเป็นความเห็นที่มีความถี่มากที่สุดว่า แนวทางในการพัฒนาบทบาทสตรีไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ให้สูงขึ้นคือ การรณรงค์ให้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทของสะหะฮาบียาตอย่างทั่วถึงทุกระดับของสังคม พร้อมกับการสร้างความเข้าใจและความตระหนักแก่ผู้นำมุสลิมทั้งผู้ศาสนาและผู้นำท้องถิ่นในการส่งเสริมบทบาทของสตรีมุสลิม ด้วยการรณรงค์เผยแผ่องค์ความรู้ดังกล่าวนี้จะช่วยให้สตรีมุสลิมสามารถพัฒนาบทบาทต่างๆ ทั้งในด้านสังคมและวัฒนธรรม เศรษฐกิจ การศึกษาและการเมืองที่ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นว่าควรที่จะต้องส่งเสริมให้มีการพัฒนาให้สูงขึ้น

สำหรับองค์ความรู้เกี่ยวกับสะหะฮาบียาตที่จะนำไปสู่การปฏิบัติในสังคมนั้น ผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นว่า จะต้องเป็นองค์ความรู้ที่ผ่านระเบียบวิธีการจัดการความรู้ที่ถูกต้อง ผ่านกระบวนการสังเคราะห์อย่างเป็นระบบ อีกทั้งจะต้องสอดคล้องกับบริบทและความจำเป็นของสังคม

3.1.2 สร้างผู้นำสตรีมุสลิมรุ่นใหม่

ผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่เห็นว่า ในการขับเคลื่อนบทบาทของสตรีมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ให้สอดคล้องกับบทบาทของสะหะฮาบียาตจำเป็นต้องเร่งผลิตผู้นำหรือแกนนำสตรี

มุสลิมรุ่นใหม่ที่มีความรู้ศาสนาอย่างครอบคลุมและเข้าใจบริบทของสังคมเพิ่มมากขึ้นเพื่อเป็นแกนนำการเปลี่ยนแปลง ซึ่งสอดคล้องกับผลการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิอีกกลุ่มหนึ่งซึ่งร้อยละ 50 มีความเห็นว่า การสร้างแกนนำสตรีมุสลิมหรือนักกิจกรรมสตรีมุสลิมที่เข้าใจอิสลามอย่างครอบคลุมเพื่อเป็นแกนนำการเปลี่ยนแปลงเพิ่มมากขึ้น เป็นแนวทางหนึ่งในการพัฒนาบทบาทของสตรีมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ให้สูงขึ้น ซึ่งข้อเท็จจริงในปัจจุบันพบว่าสังคมมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ขาดแคลนผู้นำหรือแกนนำสตรีมุสลิมที่มีความรู้ความเข้าใจทั้งในเรื่องศาสนาและบริบทของสังคมเป็นอย่างมาก ผู้นำสตรีมุสลิมบางคนมีความรู้ในเรื่องศาสนาแต่ไม่เข้าใจบริบทของสังคม ในขณะที่แกนนำสตรีมุสลิมบางคนเข้าใจบริบทของสังคมแต่ขาดความรู้ในเรื่องศาสนา จึงไม่สามารถพัฒนาไปสู่บทบาทของเสาหาบียาตได้ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องเร่งผลิตผู้นำหรือแกนนำสตรีมุสลิมรุ่นใหม่ให้เพิ่มมากขึ้น เพื่อสู่การพัฒนาและเปลี่ยนแปลงบทบาทของสตรีมุสลิมให้สูงขึ้น เช่น จากบทบาทเป็นผู้รับความรู้ พัฒนาเป็นผู้ให้ความรู้และเป็นที่ยอมรับในเรื่องศาสนาของประชาชนในหมู่บ้านมากขึ้น เป็นต้น

3.1.3 พัฒนามโนทัศน์การศึกษาอิสลามให้ครอบคลุมตามเจตนารมณ์และเป้าหมายของการศึกษาในอิสลาม

ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นว่า การศึกษาศาสนาของสังคมมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้รับการสืบทอดจากบรรพบุรุษที่เน้นหนักในเรื่องบทบัญญัติและพิธีกรรมทางศาสนา (อิบาดะฮ์) เป็นส่วนใหญ่โดยละเลยในเรื่องของสังคมและสตรี อีกทั้งเป็นการศึกษาที่อยู่ภายใต้กรอบอิทธิพลของผู้ชายเป็นใหญ่ที่จำกัดบทบาทของสตรีมุสลิมเฉพาะในเรื่องครอบครัวเท่านั้น ซึ่งส่งผลทำให้สังคมมีทัศนคติเกี่ยวกับศาสนาที่คับแคบ ไม่ครอบคลุมถึงวิถีชีวิตทั้งหมด ดังนั้นจึงจำเป็นต้องพัฒนามโนทัศน์การศึกษาศาสนาของสังคมมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ใหม่ให้ครอบคลุมตามเจตนารมณ์และเป้าหมายของการศึกษาในอิสลามที่มีดุลยภาพระหว่างตัวบทกับบริบท ขจัดแนวคิดเชคคิวัลาร์ที่ฝังลึกอยู่ในวัฒนธรรมการศึกษาของสังคมมุสลิม ตลอดจนแนวคิดศาสนาที่สุดโต่งที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาบทบาทของสตรี ทั้งนี้เพราะว่าการศึกษาศาสนาเป็นกระบวนการสำคัญในการผลักดันให้บังเกิดผลทั้งในเชิงบวกหรือเชิงลบต่อการพัฒนาบทบาทของสตรีมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

3.1.4 เปิดพื้นที่ให้สตรีมุสลิมมีส่วนร่วมในองค์กรศาสนา

ผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่เห็นว่า ควรเปิดพื้นที่ส่งเสริมให้สตรีไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีส่วนร่วมในองค์กรศาสนาตั้งแต่ระดับหมู่บ้าน ระดับจังหวัดและระดับประเทศ เช่น คณะกรรมการมัสยิดประจำหมู่บ้าน คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด ตลอดจนคณะกรรมการอิสลามแห่งประเทศไทย ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นส่วนใหญ่ของผู้ทรงคุณวุฒิที่ได้

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกว่า สมควรส่งเสริมให้สตรีไทยมุสลิมมีส่วนร่วมในองค์กรศาสนาและกิจกรรมของศาสนาอย่างกว้างขวาง สตรีมุสลิมในฐานะประชากรครึ่งหนึ่งของสังคมมุสลิมสมควรเข้าไปมีส่วนร่วมในบทบาทการบริหารจัดการกิจการศาสนาร่วมกับบุรุษผ่านองค์กรศาสนาทั้งในระดับหมู่บ้าน ระดับจังหวัดและระดับประเทศ ทั้งนี้เพื่อเปิดโอกาสให้สตรีเข้าไปมีบทบาทในการดูแลงานกิจการศาสนาของฝ่ายสตรีเองและแก้ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับสตรีเป็นการเฉพาะ การที่สตรีมุสลิมเข้าไปมีบทบาทร่วมกับบุรุษในการบริหารจัดการองค์กรอิสลามนั้นไม่น่าจะมีข้อห้ามใดๆ ทั้งในพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 และบทบัญญัติศาสนา ซึ่งสอดคล้องกับคำบัญชาของพระองค์อัลลอฮ์ที่ทรงให้ผู้ศรัทธาชายและผู้ศรัทธาหญิงร่วมกันรับผิดชอบต่อสังคม ดังที่ตรัสไว้ความว่า

“และบรรดาศรัทธาชนชายและบรรดาศรัทธาชนหญิงนั้น บางส่วนของพวกเขาต่างก็เป็นผู้ช่วยเหลืออีกบางส่วน (เกื้อหนุน ส่งเสริมระหว่างกันและกัน) ซึ่งพวกเขาจะใช้ให้ปฏิบัติในความดีและห้ามปรามในความชั่ว และพวกเขาจะดำรงไว้ซึ่งการละหมาดและจ่ายซะกาต และภักดีต่ออัลลอฮ์ และรสูลของพระองค์ จนเหล่านี้แหละ อัลลอฮ์จะทรงเอ็นดูเมตตาแก่พวกเขา แท้จริงอัลลอฮ์นั้นเป็นผู้ทรงเดชานุภาพ ผู้ทรงปรีชาญาณ” (Al-Tawbah 9: 71)

นอกจากนี้ท่านนบี ﷺ ได้สั่งห้ามไม่ให้ขัดขวางสตรีที่ประสงค์จะมีส่วนร่วมในกิจกรรมศาสนา ดังที่มีหะดีษศอฮิห์กล่าวไว้ความว่า “พวกเจ้าอย่าได้ขัดขวางไม่ให้สตรีได้รับส่วนของพวกนางจากการไปมัสยิด หากพวกนางได้ขออนุญาตจากพวกเจ้า” (Muslim: 4/140) จากหะดีษบทนี้สามารถเข้าใจได้ว่า การเข้าไปมีส่วนร่วมของสตรีในองค์กรศาสนาย่อมสมควรสนับสนุนยิ่งกว่าการไปมัสยิดเสียอีก เพราะการเข้าไปมีส่วนร่วมในองค์กรศาสนาของสตรีเป็นประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม ในขณะที่การไปมัสยิดนั้นเป็นเพียงประโยชน์เฉพาะบุคคลเท่านั้นเอง ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิบางคนที่เห็นว่า การที่สตรีมุสลิมเข้าไปมีบทบาทร่วมกับบุรุษในองค์กรศาสนานั้นย่อมส่งผลดีต่อสังคมมากกว่าผลร้าย สตรีย่อมสามารถดูแลและเข้าถึงกิจการของสตรีเองได้ดีกว่าบุรุษ และในขณะเดียวกันเป็นการส่งเสริมบทบาททางสังคมของสตรีมุสลิมให้เด่นชัดมากขึ้น

3.2 กลไกการพัฒนาบทบาทของสตรีมุสลิม

3.2.1 สถาบันการศึกษา

ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นว่า สถาบันการศึกษาโดยเฉพาะอย่างยิ่งสถาบันการศึกษาที่เกี่ยวกับศาสนา ทั้งที่เป็นเอกชนและของรัฐที่มีอยู่ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นกลไกที่สำคัญยิ่งในการขับเคลื่อนการพัฒนาบทบาทของสตรีมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ให้สอดคล้องกับบทบาท

ของเสาะหาบียาต สถาบันการศึกษามีบทบาทโดยตรงในการผลิตและเผยแพร่องค์ความรู้เกี่ยวกับเสาะหาบียาต อีกทั้งเป็นแหล่งผลิตผู้นำสตรีมุสลิมรุ่นใหม่ที่มีความรู้ทั้งตัวบทและบริบทอย่างสมดุลเพื่อเป็นแกนนำการเปลี่ยนแปลงต่อไป นอกจากการเพิ่มเนื้อหาเกี่ยวกับเสาะหาบียาตในหลักสูตรแล้ว สถานศึกษายังสามารถเพิ่มกิจกรรมเสริมหลักสูตรที่ส่งเสริมบทบาทของสตรีมุสลิมให้สอดคล้องกับบทบาทของเสาะหาบียาตอย่างเต็มรูปแบบในโรงเรียนอีกด้วย

3.2.2 สถาบันศาสนา

ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นว่า สถาบันศาสนาทั้งในระดับหมู่บ้าน เช่น คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด ระดับจังหวัด เช่น คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด และระดับประเทศ เช่น คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย และสถาบันจุฬาราชมนตรี ล้วนเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาบทบาทของสตรีไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ อันเนื่องจากวิถีชีวิตของสังคมมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีความผูกพันกับองค์กรศาสนาอย่างใกล้ชิด ข้อชี้แนะหรือข้อปฏิบัติที่ออกมาจากองค์กรศาสนาจึงมีอิทธิพลต่อความเชื่อและการปฏิบัติของคนในพื้นที่เป็นอย่างมาก หากองค์กรศาสนาให้การสนับสนุนและส่งเสริมการพัฒนาบทบาทสตรีมุสลิมพร้อมกับเปิดโอกาสให้สตรีมุสลิมเข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการองค์กรร่วมกับบุรุษ ทำให้สตรีมุสลิมมีบทบาทในสังคมมากขึ้นอีกทั้งได้รับการยอมรับจากสังคมมากขึ้น

3.2.3 สถาบันตุลาการ

ผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นว่า สถาบันตุลาการโดยเฉพาะอย่างยิ่งศาลเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาบทบาทของสตรีมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ศาลควรร่วมมือกับคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดในการปกป้องสิทธิทางกฎหมายของสตรีเมื่อนางถูกละเมิดทั้งในเรื่องครอบครัวและมรดก นอกจากนี้ศาลควรพัฒนากระบวนการให้สตรีที่ถูกละเมิดสามารถเข้าถึงความยุติธรรมทางกฎหมายได้โดยง่ายอีกด้วย

3.2.4 องค์กรสตรีมุสลิม

องค์กรสตรีมุสลิมหรือชมรมสตรีมุสลิมที่มีอยู่อย่างกระจัดกระจายในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นกลไกที่สำคัญยิ่งในการขับเคลื่อนบทบาทของสตรีมุสลิมทั้งในด้านสังคมและวัฒนธรรม เศรษฐกิจ การศึกษาและการเมือง ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นว่า ทั้งภาครัฐและเอกชนจะต้องส่งเสริมองค์กรสตรีมุสลิมที่มีอยู่แล้วในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ให้มีความเข้มแข็งมากขึ้น และขยายพื้นที่การบริการให้กว้างมากขึ้นตั้งแต่ระดับจังหวัดลงสู่ระดับอำเภอ ระดับตำบลจนถึงระดับหมู่บ้าน อีกทั้งควรสนับสนุนให้มีการจัดตั้งองค์กรสตรีมุสลิมที่ส่งเสริมและพัฒนาบทบาทของสตรีมุสลิมตามแบบฉบับของเสาะหาบียาตให้มากขึ้น